

Prilog 1: Tabela zakona o zabrani diskriminacije (Zapadni Balkan)

Opšte informacije/Područje primjene zakona

Jurisdikcija	Naziv zakona	Datum usvajanja	Zaštićene karakteristike	Nosioci prava	Materijalno područje primjene	Preporuke
Albanija	Zakon o zaštiti od diskriminacije	4.2.2010. godine	Pol, rasa, boja kože, etnička pripadnost, jezik, rodni identitet, seksualna orijentacija, politička, vjerska ili filozofska uvjerenja, ekonomski, obrazovni ili socijalni položaj, trudnoća, roditeljstvo, roditeljske odgovornosti, starosna dob, porodično ili bračno stanje, građanski status, boravište, zdravstveno stanje, genetska predispozicija, invaliditet, pripadnost određenoj grupi ili bilo koji drugi razlog	Sve osobe koje žive i borave na teritoriji Republike Albanije	(Javna i privatna sfera); Zaposljavanje (objava upražnjenih radnih mjesta; zapošljavanje i odabir zaposlenih; postupanje prema zaposlenim na radnom mjestu, uključujući postupanje prilikom utvrđivanja ili promjene uslova rada, naknada, primanja i radnog okruženja, postupanje u vezi sa stručnom obukom ili tokom disciplinskog postupka ili u vezi sa otpuštanjem s posla ili raskida ugovora o radu; članstvo u sindikatima i mogućnosti ostvarivanja koristi od prednosti koje ovo članstvo osigurava); obrazovanje, robe i usluge (mogućnost ulaska na mjesto gdje je dozvoljen javni pristup ili mogućnost korištenja mjesta čije korištenje je dozvoljeno javnosti; mogućnost dobivanja ili ostvarivanja koristi od roba ili usluga koje se tiču zdravlja; učešće i mogućnost ostvarivanja koristi od roba iz sheme socijalne zaštite, uključujući socijalnu zaštitu, socijalno osiguranje, zaštitu djece, invalidnine ili bilo koje druge sheme socijalne zaštite ili druge prednosti koja se nudi javnosti; prilika da se koriste usluge ili ostvari pristup obrazovnoj instituciji; sistematizacije na mjestu gdje se nudi stanovanje; prodaje ili iznajmljivanja stambenih jedinica i drugih prostora; bankarske usluge i prilike za dobivanje bespovratnih sredstava, kredita, bankarskih depozita ili finansiranja; sadržaji za zabavu, opuštanje i osvježanje; sadržaji za prevoz i putovanje; usluge slobodnih profesija)	Precizirati da Zakon zabranjuje diskriminaciju na temelju stvarnih ili pretpostavljenih svojstava ili kriterija; Uvrstiti članstvo u organizacijama poslodavaca i stručnim organizacijama u materijalno područje primjene; Pojasniti značenje „genetske predispozicije“, kako je navedena na listi zaštićenih karakteristika; Pojasniti značenje sljedećeg dijela člana 20(2)(d) koji se odnosi na robe i usluge: „sistematizacije na mjestu gdje se nudi stanovanje“.
Bosna i Hercegovina	Zakon o zabrani diskriminacije	28.7.2009. godine	Rasa, boja kože, jezik, vjera, etnička pripadnost, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza s nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenje, imovno stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaja i pol, polno izražavanje ili orijentacije, kao i svaka druga okolnost Nedostaje: invaliditet, starosna dob	Sva javna tijela na nivou države, entiteta, kantona i Brčko distrikta BiH, opštinskih institucija i tijela, te pravna lica sa javnim ovlaštenjima, kao i sva pravna i fizička lica, u svim životnim sferama	(Javna i privatna sfera); Zaposljavanje, obrazovanje, nauka i sport, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, obuka, pravosuđe i uprava, stanovanje, javno informisanje i mediji; članstvo u profesionalnim organizacijama, dobra i usluge namijenjene javnosti i javnim mjestima, obavljanja poduzetničkih aktivnosti, učešće u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu, jednako učešće u javnom životu svih građana, porodica, prava djeteta	Uvrstiti invaliditet i starosnu dob na listu zaštićenih svojstava; Zabraniti diskriminaciju na temelju povezanosti sa bilo kojom grupom a ne samo nacionalnim manjinama;
Hrvatska	Zakon o suzbijanju diskriminacije	15.7.2008. godine	Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože, pol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, članstvo u	Sva državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne)	(Javna i privatna sfera); rad i radni uslovi; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim	Zabraniti diskriminaciju na temelju povezanosti sa određenom grupom;

			sindikatu, obrazovanje, društveni položaj, bračni ili obiteljski status, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko naslijeđe, rodni identitet, izražavanje ili spolna orijentacija	samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje, sve pravne i fizičke osobe	vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije; obrazovanje, nauka i sport; socijalna sigurnost, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti; zdravstvena zaštita; pravosuđe i uprava; stanovanje; javno informisanje i mediji; pristup dobrima i uslugama te pružanju istih; članstvo i djelovanje u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama; sudjelovanje u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu.	Konkretno uvrstiti: uslove pristupa zaposlenju, otkaza i plaćanja i uslove zaposlenja u materijalno područje primjene, ili neposredno u Zakon ili kroz pozivanje na druge zakone; Definisati „genetsko naslijeđe“ u Zakonu ili se pozvati na drugi zakon u kojem je dostupna ova definicija.
Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija	Zakon o sprječavanju i zaštiti od diskriminacije	8.4.2010. godine	Pol, rasa, boja kože, rodni identitet, pripadnost marginaliziranoj grupi, etničko porijeklo, jezik, državljanstvo, socijalno porijeklo, vjera ili vjeroispovjest, druge vrste uvjerenja, obrazovanje, politička pripadnost, lični ili društveni status, mentalni ili fizički invaliditet, starosna dob, porodični ili bračni status, imovinsko stanje, zdravstveno stanje, ili bilo koji drugi osnov ustanovljen zakonom ili ratifikovanim međunarodnim ugovorima Nedostaje: seksualna orijentacija	Sva fizička i pravna lica u postupku ostvarivanja prava i sloboda garantovanih Ustavom i zakonima Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije.	(Javna i privatna sfera); Rad i radni odnosi; obrazovanje, nauka i sport; socijalna sigurnost, uključujući u oblastima socijalne zaštite, penzijskog i invalidskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite; pravosuđe i uprava; stanovanje; javno informisanje i mediji; pristup robama i uslugama; učešće i djelovanje u sindikatu, političkim strankama, udruženjima građana i fondacijama ili bilo kojim drugim organizacijama temeljenim na učešću; kultura i druge oblasti utvrđene zakonom.	Uvrstiti seksualnu orijentaciju na listu zaštićenih svojstava; Precizirati da Zakon zabranjuje diskriminaciju temeljenu na stvarnim ili pretpostavljenim svojstvima ili kriterijima; Zabraniti diskriminaciju na temelju povezanosti; Definisati „pripadnost marginaliziranoj grupi“ kako je pobrojano na listi zaštićenih svojstava; Izbrisati sljedeće pozivanje iz člana 2: „u postupku ostvarivanja prava i sloboda garantovanih Ustavom i zakonima Republike Makedonije“; Proširiti materijalno područje primjene u vezi sa zaposlenjem u skladu sa relevantnim EU direktivama o jednakosti.
Crna Gora	Zakon o zabrani diskriminacije	27.7. 2010. godine	Rasa, boja kože, nacionalna pripadnost, društveno ili etničko porijeklo, veza sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jezik, vjera ili uvjerenja, političko ili drugo mišljenje, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, zdravstveno stanje, invaliditet, starosna dob, imovno stanje, bračno ili porodično stanje, pripadnost grupi ili pretpostavke o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i druga lična svojstva.	Sva fizička i pravna lica na koja se primjenjuje zakonodavstvo Crne Gore	Ograničavanje ili onemogućavanje korišćenja objekata i površina u javnoj upotrebi, odbijanje pružanja javnih usluga, diskriminacija u oblasti vaspitanja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja, pristup zaposlenju, radu i obrazovanju (ograničeno po osnovu zdravstvenog stanja); uskraćivanje prava na zdravstvenu zaštitu, uskraćivanje prava na rad i prava iz radnog odnosa, uskraćivanje prava na brak, na stvaranje porodice i drugih prava iz oblasti bračnih i porodičnih odnosa (ograničeno po osnovu invaliditeta);	Uvrstiti zaštitu od diskriminacije na temelju povezanosti sa bilo kom grupom (ne samo sa nacionalnom manjinom); Izmijeniti i dopuniti odbredbe koje se odnose na materijalno područje primjene u skladu sa relevantnim EU direktivama o jednakosti.

Srbija	Zakon o zabrani diskriminacije	26.3.2009. godine	Rasa, boja kože, preci, državljanstvo, nacionalna pripadnost ili etničko porijeklo, jezik, vjerska ili politička ubedenja, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, imovno stanje, rođenje, genetske osobenosti, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosna dob, izgled, članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i druge stvarna, odnosno pretpostavljena lična svojstva Nedostaje: nevjerska uvjerenja	Svi	(Javna i privatna sfera); Postupci koji se vode pred organima javne vlasti, pravo na rad, pravo na slobodan izbor zaposlenja, na napredovanje u službi, na stručno usavršavanje i profesionalnu rehabilitaciju, na jednaku naknadu za rad jednake vrednosti, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada, na plaćeni odmor, na stupanje u sindikat i na zaštitu od nezaposlenosti, na pružanje javnih usluga i korištenje prostorija i prostora, obrazovanje i stručno usavršavanje;	Uvrstiti nevjerska uvjerenja u listu zaštićenih svojstava; Definisati i „izgled“ kako je pobrojano u listu zaštićenih svojstava; Zabraniti diskriminaciju na temelju povezanosti; Uključiti sljedeće u materijalno područje primjene: pristup samozaposlenju ili zvanju; članstvo u organizacijama poslodavaca i stručnim organizacijama, kao i socijalne pogodnosti i stambeno zbrinjavanje.
--------	---------------------------------------	-------------------	--	-----	--	--

Kosovo ¹	Zakon protiv diskriminacije	19.2. 2004. godine	Pol, rod, starost, bračno stanje, jezik, fizička ili metalna nesposobnosti, seksualna sklonost, politička pripadnost ili ubedenje, etničko porijeklo, nacionalnost, vera ili uverenje, rasa, društveno poreklo, imovinsko stanje, stanje po rođenju ili bilo koje drugo stanje	Dok se član 1 poziva na „građane Kosova“, član 4 govori o „svim fizičkim i pravnim licima“ u pogledu i javnog i privatnog sektora, uključujući javna tijela, u vezi sa postupanjem ili nepostupanjem koje povrjeđuju pravo ili prava bilo kojeg fizičkog ili pravnog lica ili lica	(Javna i privatna sfera); uslovi za pristup zapošljavanju, samozapošljavanju i zanimanju, uključujući kriterijume izbora i uslove regrutovanja; pristup svim vrstama i svim nivoima stručnog upućivanja, obuke za zanimanje, napredne obuke za zanimanje i preobuke, uključujući sticanje iskustva u praktičnom radu; zapošljavanje i radne uslove, uključujući otpuštanje i platu; učlanjenje i uključivanje u organizacije radnika ili poslodavaca, ili u bilo koju organizaciju čiji se članovi bave posebnom profesijom, uključujući i beneficije koje obezbeđuju takve organizacije; socijalnu zaštitu, uključujući Sistem socijalne pomoći, socijalno i zdravstveno osiguranje; socijalne prednosti, uključujući bez ograničavanja humanitarnu pomoć; obrazovanje; pristup stanovanju i svim oblicima imovine (i pokretne i nepokretne); pristup i snabdevanje robom i uslugama koje su dostupne javnosti; jednako postupanje pred sudovima i svim drugim pravosudnim organima; lična bezbednost; učešće u javnim poslovima, uključujući pravo glasa i pravo na kandidovanje i izbor; pristup javnim mestima; i bilo koje pravo utvrđeno važećim zakonom	Precizirati da Zakon zabranjuje diskriminaciju na temelju stvarnih ili pretpostavljenih svojstava ili kriterija; Zabraniti diskriminaciju na temelju povezanosti; Doraditi član 1 u vezi sa „principom jednakog postupanja“ lica na koja se u ovom članu poziva kao na „građane Kosova“ ² ; Izbrisati sljedeće pozivanje iz člana 4: „postupanjem ili nepostupanjem koje povrjeđuju pravo ili prava“.
---------------------	------------------------------------	--------------------	--	--	--	---

¹ Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br. 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

² U Uredbi UNMIK-a br. 2004/32, tadašnji Specijalni predstavnik Generalnog sekretara UN-a za Kosovo, prilikom proglašenja Zakona, napomenuo je da bi riječ „građani“ trebalo zamijeniti sa „lica u Kosovu“ i da bi se to trebalo odraziti kroz Zakon.

Definicije

Jurisdikcija	Neposredna diskriminacija	Posredna diskriminacija	Uznemiravanje	Viktimizacija	Davanje instrukcija	Razumno prilagođavanje	Preporuka
Albanija	Neposredna diskriminacija predstavlja „onaj oblik diskriminacije koji se dešava kada se prema nekom licu ili grupi lica postupa na nepovoljniji način nego prema nekom drugom licu ili grupi lica u istoj ili sličnoj situaciji, na temelju bilo kojeg [zaštićenog svojstva]“	Posredna diskriminacija je „onaj oblik diskriminacije koji se dešava kada bi naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa dovela neko lice ili grupu lica u nepovoljan položaj, u vezi sa [zaštićenim svojstvima], u odnosu na neko drugo lice ili grupu lica, kao i kada ta odredba, kriterijum ili praksa nije objektivno opravdana zakonitim ciljem, ili kada su sredstva za ostvarivanje tog cilja nisu primjereni ili suštinski i u pravičnom srazmjeru sa stanjem koje ga je izazvalo”	Uznemiravanje predstavlja „onaj oblik diskriminacije koji se dešava u slučaju neželjenog ponašanja, kada je ono povezano sa bilo kojim od [zaštićenih svojstava], koje za svrhu ili efekat ima povredu dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja za to lice, kao i u slučaju nepovoljnijeg postupanja izvršenog kao rezultat prigovora ili odbijanja da se postupi prema zahtjevu od strane osobe na koju takvo ponašanje utiče“	Viktimizacija je „nepovoljno postupanje ili nepoželjna posljedica koja se javlja kao reakcija na pritužbu ili postupak koji ima za cilj provedbu principa jednakosti“	Davanje instrukcija je „instrukcija ili zahtjev baziran na hijerarhijskim osnovama za vršenje diskriminacije protiv nekog lica ili više lica na temelju uzroka pobrojanih u članu 1 ovog zakona“	„Uskraćivanje razumnog prilagođavanja je onaj oblik diskriminacije koji se dešava svaki put kada se uskratiti ili prigovori stavljanju na raspolaganje osnovnih i odgovarajućih propisa ili potrebnih promjena u konkretnom slučaju a koje ne nameću pretjerano opterećenje, u svrhu osiguravanja uživanja i ostvarivanja, na jednakoj osnovi, osnovnih prava i sloboda za lica sa invaliditetom ili koja su se dogodila prema drugim uslovima pobrojanim u članu 1 ovog zakona“	Ukloniti sljedeće pozivanje: „baziran na hijerarhijskim osnovama“ iz definicije davanja instrukcije za vršenje diskriminacije; Izričito zabraniti rasnu segregaciju; Ukloniti sljedeće pozivanje u članu 3(5) koji se odnosi na uznemiravanje: „kao rezultat prigovora ili odbijanja da se postupi prema zahtjevu od strane osobe na koju takvo ponašanje utiče“; Konkretno navesti da će se davanje instrukcije za vršenje diskriminacije smatrati diskriminacijom; Uskladiti definiciju razumnog prilagođavanja sa EU direktivama o jednakosti.
Bosna i Hercegovina	Neposredna diskriminacija je „svako različito postupanje po [zaštićenim] osnovama, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla da bude dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama“	Posredna diskriminacija podrazumijeva „svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterijum ili praksa, ima ili bi imala efekat dovođenja nekog lica ili grupe lica u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica“	Uznemiravanje „se smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano uz jedan od navedenih [zaštićenih] osnova ima za svrhu ili čiji je efekat povreda dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili	„Nijedno lice koje je prijavilo diskriminaciju ili učestvovalo u pravnom postupku za zaštitu od diskriminacije neće trpjeti nikakve posljedice zbog takvog prijavljivanja ili učestvovanja. ”	Izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije smatra se oblikom diskriminacije“	„Poslodavci su stoga prema potrebi u konkretnom slučaju dužni da preduzmu odgovarajuće mjere, radi omogućavanja da lice sa invaliditetom ostvari pristup, učestvuje, ili napreduje u zaposlenju, odnosno da učestvuje u obuci, ako takve mjere ne nameću	Precizirati da je rasna segregacija uvijek zabranjena; Unaprijediti definiciju neposredne diskriminacije preciziranjem da u slučaju objektivne opravdanosti takva diskriminacija ne postoji; Izmijeniti i dopuniti definiciju viktimizacije kako bi se uskladila sa EU direktivama o jednakosti.

			uvredljivog ambijenta ”			nesrazmjerni teret poslodavcu”	
Hrvatska	Neposredna diskriminacija je „postupanje uvjetovano nekim od [zaštićenih] osnova kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji“	Posredna diskriminacija „postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po [zaštićenoj] osnovi, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna“	Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od [zaštićenih] osnova koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.	„Nitko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj zbog toga jer je u dobroj vjeri prijavio diskriminaciju, nazočio diskriminaciji, odbio nalog za diskriminatorskim postupanjem ili na bilo koji način sudjelovao u postupku vodenom povodom diskriminacije sukladno odredbama ovoga Zakona“	„Poticanje na diskriminaciju, ako je počinjeno s namjerom, smatrat će se diskriminacijom“	„Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatrat će se i propust da se osobama s invaliditetom, sukladno njihovim specifičnim potrebama, omogući: - korištenje javno dostupnih resursa, - sudjelovanje u javnom i društvenom životu, - pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjerni teret za onoga tko je to dužan omogućiti.“	Uskladiti odredbu o „prilagodbi infrastrukture i prostora“ sa formulacijom koja se koristi u EU direktivama o jednakosti o razumnoj prilagodavanju; Precizirati da je rasna segregacija uvijek zabranjena; Izmijeniti i dopuniti definiciju viktimizacije kako bi se ista uskladila sa EU direktivama o jednakosti.
Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija	Neposredna diskriminacija „na diskriminatorskoj osnovi je bilo koje nepovoljno djelovanje, razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje koje za posljedicu ima ili će imati ukidanje, povredu ili ograničenje jednakog priznavanja ili uživanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, u poređenju sa postupanjem kojeg imaju ili će imati druga lica u istim ili sličnim okolnostima“	Posredna diskriminacija „na diskriminatorskoj osnovi je svako dovođenje bilo kog lica ili grupe lica u nepovoljan položaj u poređenju sa drugim licima, usvajanjem odredbi ili kriterija ili poduzimanjem određenih aktivnosti ili praksi koje su po svom sadržaju neutralne, osim kada takve odredbe, kriteriji ili prakse proizilaze iz opravdanog cilja a sadržaji za ostvarivanje tog cilja su adekvatni i nužni“	„Uznemiravanje i ponižavajuće ponašanje predstavljaju povredu dostojanstva bilo kog lica ili grupe lica, koje se javilo na osnovu diskriminacije i koje za cilj i rezultat ima povredu nekog lica ili stvaranje prijetećeg, neprijateljskog, ponižavajućeg ili zastrašujućeg okruženja, prisutna ili prakse“	„Nepovoljno postupanje prema bilo kom licu koje nosi negativne posljedice kao rezultat poduzimanja određenih aktivnosti na zaštiti od diskriminacije (prijavljivanja diskriminacije, pokretanja postupka protiv diskriminacije ili svjedočenje tokom postupka)“	„Bilo koja aktivnost, kojom neko lice, posredno ili neposredno poziva, potiče , daje instrukcije i podstrekuje druga lica na vršenje diskriminacije smatra se diskriminacijom“	„Prilagodavanje infrastrukture i usluga predstavlja usvajanje mjera potrebnih u određenom konkretnom slučaju, u cilju da se licu sa mentalnim ili tjelesnim invaliditetom omogući pristup, učestvovanje i napredovanje u zaposlenju, osim ukoliko neke od ovih mjera nameću nesrazmjerno opterećenje poslodavcima“	Izmijeniti i dopuniti definicije neposredne i posredne diskriminacije kako bi iste bile u skladu sa međunarodnim standardima; Proširiti područje primjene relevantne odredbe o prilagodavanju infrastrukture kako bi se ista uskladila sa CPRD-om; Izričito zabraniti rasnu segregaciju; Izmijeniti i dopuniti definiciju viktimizacije kako bi se ista uskladila sa EU direktivama o jednakosti.

Crna Gora	<p>Neposredna diskriminacija „postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili slicnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od [zaštićenih] osnova, osim ako su taj akt, radnja ili nečinjenje objektivno i razumno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići.“</p>	<p>Posredna diskriminacija „postoji ako prividno neutralna odredba propisa ili opšteg akta, kriterijum ili praksa dovodi ili bi mogla dovesti lice ili grupu lica u nejednak položaj u odnosu na druga lica ili grupu lica, po nekom od [zaštićenih] osnova, osim ako je ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno i razumno opravdana zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići.“</p>	<p>Uznemiravanje, “ po nekom od [zaštićenih] osnova, predstavlja određeno ponašanje ili postupanje prema nekom licu, koje takvo ponašanje ili postupanje ne želi, a koje ima za cilj ili predstavlja povredu ličnog dostojanstva i izaziva strah, neugodnost, neprijateljstvo, poniženje ili uvrijedenost ”</p>	<p>„Niko ne može da trpi štetne posljedice zbog prijavljivanja slučaja diskriminacije, davanja iskaza pred nadležnim organom ili nudenja dokaza u postupku u kojem se ispituje slučaj diskriminacije“</p>	<p>„Diskriminacijom se smatra i podsticanje ili davanje instrukcija da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od [zaštićenih] osnova“</p>	<p>„Diskriminacija lica sa invaliditetom postoji i u slučaju kad nijesu preduzete posebne mjere za otklanjanje ograničenja, odnosno nejednakog položaja u kojem se ta lica nalaze“</p>	<p>Prilagoditi definiciju neposredne diskriminacije zakonodavstvu EU;</p> <p>Brisati „neugodnost“ kao mogući rezultat u definiciji uznemiravanja;</p> <p>Brisati pozivanje na „podsticanje“ na diskriminaciju;</p> <p>Izmjeniti i dopuniti definiciju razumnog prilagođavanja kako bi se uskladila sa međunarodnim standardima;</p> <p>Precizirati da je rasna segregacija uvijek zabranjena;</p> <p>Izmjeniti i dopuniti definiciju viktimizacije kako bi se uskladila sa EU direktivama o jednakosti.</p>
Srbija	<p>Neposredna diskriminacija „postoji ako se lice ili grupa lica, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva u istoj ili slicnoj situaciji, bilo kojim aktom, radnjom ili propuštanjem, stavljaju ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, ili bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj“</p>	<p>Posredna diskriminacija „postoji ako se lice ili grupa lica, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva, stavlja u nepovoljniji položaj aktom, radnjom ili propuštanjem koje je prividno zasnovano na načelu jednakosti i zabrane diskriminacije, osim ako je to opravdano zakonitim ciljem, a sredstva za postizanje tog cilja su primerena i nužna“</p>	<p>„Zabranjeno je uznemiravanje i ponižavanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica ili grupe lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, a naročito ako se time stvara strah ili neprijateljsko, ponižavajuće i uvredljivo okruženje”</p>	<p>„Diskriminacija postoji ako se prema licu ili grupi lica neopravdano postupa lošije nego što se postupalo prema drugima, isključivo ili uglavnom zbog toga što su tražili, odnosno nameravaju da traže zaštitu od diskriminacije ili zbog toga što su ponudili ili nameravaju da ponude dokaze o diskriminatorskom postupanju“</p>	-	-	<p>U onoj mjeri u kojoj to već sad nije slučaj, izmjeniti i dopuniti definicije neposredne i posredne diskriminacije kako bi se iste izričito pozivale na zaštićene osnove prema Zakonu;</p> <p>Izmjeniti i dopuniti definiciju posredne diskriminacije kako bi se odredba da će akt biti zasnovan na načelu jednakosti i zabrane diskriminacije biti uklonjena;</p> <p>Izmjeniti i dopuniti odredbu o viktimizaciji kako bi ista odražavala EU zakonodavstvo;</p> <p>Izričito zabraniti rasnu</p>

							<p>segregaciju;</p> <p>Uključiti odredbu koja se odnosi na obavezu razumnog prilagođavanja;</p> <p>Uvrstiti definiciju davanja instrukcije drugima da vrše diskriminaciju u Zakon i precizirati da će se takva instrukcija jednako tako smatrati diskriminacijom.</p>
--	--	--	--	--	--	--	---

Kosovo ³	<p>Neposredna diskriminacija „je kada se prema nekom licu postupa manje povoljno, nego što je bilo ili bi bilo postupano prema drugoj u uporedivoj situaciji prema jednom ili više [zaštićenih] osnova“</p>	<p>Posredna diskriminacija „podrazumijeva se kada bi neka na prvi pogled neutralna odredba, kriterijum ili praksa dovela do osobe, prema jednom ili više [zaštićenih] osnova u posebno nepovoljan položaj u poređenju sa ostalim osobama, osim u slučaju kad tu odredbu, kriterijum ili praksu objektivno opravdan zakonit cilj, a sredstva za ostvarivanje tog cilja su prikladna i neophodna“</p>	<p>Uznemiravanje se smatra diskriminacijom „kada dođe do neželjenog ponašanja (što obuhvata ali nije ograničeno na neželjeno ponašanje seksualnog i/ili psihološkog karaktera) koje je temeljeno na [zaštićenim] osnovama, a koji ima za cilj ili mu je dejstvo povređivanje dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja, prema ocjeni tog lica“</p>	<p>Viktimizacija se smatra diskriminacijom i „smatra se da je do nje došlo kada bilo koja osoba trpi neprijateljsko postupanje ili neprijateljske posljedice kao reakciju na žalbu ili postupak koji imaju za cilj nametanje postupanja saglasno principu jednakog postupanja koji je definisan u članu 2(a), i/ili na davanje informacija, dokaza ili pomoći od strane tog lica u vezi sa žalbom ili postupkom“</p>	<p>„Diskriminacijom se smatra davanje instrukcija da se lica diskriminišu po nekom od [zaštićenih] osnova“</p>	-	<p>Konkretno pomenuti razumno prilagođavanje za osobe sa invaliditetom u Zakonu i uključiti je u listu definicija u članu 3;</p> <p>Izričito zabraniti rasnu segregaciju.</p>
---------------------	--	--	---	---	---	---	---

³ Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br. 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Izuzeci od principa zabrane diskriminacije

Jurisdikcija	Izuzeci	Pozitivna akcija	Stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla	Etos temeljen na religiji ili uvjerenju	Nacionalna pripadnost	Preporuke
Albanija	<p>Zabrana diskriminacije „nije primjenjiva u slučajevima u kojima postoji objektivno opravdana svrha podržana na temelju Ustava, međunarodnih akata ili ugovora koje je ratifikovala Republika Albanija i važećih zakona“</p> <p>„razlike u naknadi i primanjima“ uspostavljene na temelju zaštićenih osnova ne predstavljaju diskriminaciju u slučaju kada su „razlike razumne i srazmjerne riziku koji je procijenjen na temelju tekućih i statističkih podataka koje je moguće verifikovati i koji su usko vezani sa rizikom“</p> <p>„zabrana diskriminacije ne primjenjuje se na određivanje konkretne starosne dobi za mogućnost socijalnih davanja, roba, sadržaja i usluga“</p>	<p>„Svima je garantovano eliminisanje svih privilegija i nepravilne diskriminacije na temelju ličnih, političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava garantovanih Ustavom Republike Albanije i međunarodnim aktima koje je ratifikovala Republika Albanija kao i važećim zakonima“</p> <p>„Određena privremena mjera koja ima za cilj da ubrza stvarno uspostavljanje jednakosti, kada je izostanak jednakosti izazvan diskriminacijom po bilo kom [zabranjenom] osnovu smatra se pozitivnom radnjom i ne predstavlja diskriminaciju u skladu sa ovim zakonom. Ovakva mjera se prekida čim su ostvareni ciljevi postupanja i davanja jednake mogućnosti“</p> <p>„Provođenje posebnih i privremenih mjera, na temelju [zabranjenih] uzroka, a za potrebe ubrzavanja ostvarivanja jednakosti u oblasti zaposlenja“ i „u obrazovanju, ne smatra se diskriminacijom. Provođenje takvih mjera ne može ni u kom slučaju značiti održavanje nejednakih ili drugačijih standarda na trajan način, a posebne mjere se prekidaju kada je ostvaren cilj davanja jednakih prilika i postupanja“</p> <p>Vijeće ministara, Ministar rada, socijalnih pitanja i jednakih prilika i Ministar unutrašnjih poslova dužni su da poduzmu mjere pozitivne prirode s ciljem borbe protiv diskriminacije u vezi sa pravom na zaposlenje. Vijeće ministara i Ministar obrazovanja i nauke dužni su da poduzmu mjere pozitivne prirode s ciljem borbe protiv diskriminacije u vezi sa pravom na obrazovanje</p>	<p>„Različito postupanje koje je temeljeno na [zaštićenim] svojstvima ne predstavlja diskriminaciju kada zbog prirode profesionalnih aktivnosti ili konteksta u kojem se izvršavaju, ova svojstva čine stvarni i profesionalni uslov, pod uslovom da će različito postupanje biti opravdano i da uslov neće premašiti ono što je neophodno da se realizuje“</p>	<p>„Dozvola za diskriminaciju zbog ostvarivanja slobode svijesti i vjere može se nametnuti samo zakonom za javni interes i za zaštitu prava drugih“</p>	-	<p>Pojasniti značaj izuzetka koji se odnosi na „razlike u naknadi i primanjima“.</p>
Bosna i Hercegovina	<p>Sljedeće mjere neće se smatrati diskriminacijskim ukoliko: „određuju maksimalnu starosnu dob najprimjereniju za prekid radnog odnosa i određuju starosnu dob kao uslov za penzionisanje“; „stavljanje u nepovoljniji</p>	<p>Mjere koje „proizlaze iz sprovođenja ili donošenja privremenih posebnih mjera osmišljenih bilo da se spriječe ili nadoknade štete koje lica trpe, a koje su određene [zaštićenim] osnovima, i to naročito za pripadnike ugroženih grupa poput lica sa</p>	<p>Mjere koje „su zasnovane na obilježju koje se odnosi na bilo koji od [zaštićenih] osnova kada, u ograničenim okolnostima, zbog prirode konkretnih profesionalnih aktivnosti koje su u pitanju ili</p>	<p>Mjere se neće smatrati diskriminatornim „prilikom zasnivanja radnog odnosa, uključuju u članstvo, te u djelovanju koje je u</p>	<p>Mjere „su zasnovane na državljanstvu na način predviđen zakonom “</p>	<p>Precizirati formulaciju odredbe koja se odnosi na izuzetke u pogledu članova osoblja određenih institucija.</p>

	<p>položaj pri uređivanju prava i obaveza iz porodičnog odnosa kada je to određeno zakonom, a posebno s ciljem zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braka u skladu s odredbama porodičnih zakona“;</p>	<p>invaliditetom, pripadnika nacionalnih manjina, žena, trudnica, djece, omladine, starijih lica i drugih društveno isključenih lica, civilnih žrtava rata, žrtava u krivičnim postupcima, raseljenih lica, izbjeglica i azilanata; odnosno da se omogući njihovo puno učešće u svim oblastima života“</p>	<p>konteksta u kojem se izvršavaju, takvo obilježje predstavlja stvarni i određujući uslov u pogledu odabira zvanja. Ovaj izuzetak će biti predmet povremenih preispitivanja ”</p>	<p>skladu s naukom i poslovanjem registrovanih crkava i vjerskih zajednica u BiH, kao i druge javne ili privatne organizacije koja djeluje u skladu s ustavom i zakonima, ako to zahtijevaju vjerske doktrine, uvjerenja ili ciljevi</p> <p>Mjere koje „su zasnovane na razlikovanju, iskljućivanju ili davanju prednosti u vezi sa zapošljavanjem kao člana osoblja institucije koje se obavlja u skladu sa doktrinama, osnovnim postavkama, dogmama, vjerovanjima ili ućenjima konkretne vjeroispovijesti ili vjere, s obzirom da je razlikovanje, iskljućenje ili davanje prednosti izvršeno savjesno kako ne bi došlo do povrede vjerskih osjećanja pripadnika te vjeroispovijesti ili te vjere“</p>		
Hrvatska	<p>Ne smatra se diskriminacijom stavljanje u nepovoljniji položaj u sljedećim slučajevima: „kada je takvo postupanje određeno zakonom u cilju očuvanja zdravlja i prevencije kaznenih i prekršajnih djela te kada su upotrijebljena sredstva primjerena i nužna cilju koji se želi postići“; „pogodovanja trudnicama, djeci, mladeži, starijim osobama, osobama s pravnom obvezom uzdržavanja koje redovito ispunjavaju obvezu uzdržavanja i osobama s invaliditetom u cilju njihove zaštite kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa i mjera“; „na temelju dobi i spola pri ugovaranju premija, osiguranina i drugih uvjeta u</p>	<p>„pozitivne akcije, odnosno kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa, mjera ili odluka u cilju poboljšanja položaja etničkih, vjerskih, jezičnih ili drugih manjina ili drugih skupina građana ili osoba diskriminiranih na [zaštićenim] osnovama“</p>	<p>Stavljanje u nepovoljniji položaj „u odnosu na određeni posao kada je priroda posla takva ili se posao obavlja u takvim uvjetima da karakteristike povezane s nekim od [zaštićenih] osnova predstavljaju stvarni i odlučujući uvjet obavljanja posla pod uvjetom da je svrha koja se time želi postići opravdana i uvjet odmjeran“</p>	<p>Stavljanje u nepovoljniji položaj „pri zasnivanju radnog odnosa, ukljućenja u članstvo te u djelovanju koje je u skladu s naukom i poslanjem crkve i vjerske zajednice upisane u Evidenciju vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj, te druge javne ili privatne organizacije koje djeluju u skladu s Ustavom i zakonima, ako tako zahtijevaju vjerska doktrina, uvjerenja ili ciljevi“</p>	<p>Stavljanje u nepovoljniji položaj „na temelju državljanstva prema posebnim propisima“</p>	

	osiguranju u skladu s relevantnim i točnim statističkim podacima i pravilima aktuarske matematike, pri čemu troškovi vezani uz trudnoću i majčinstvo ne mogu opravdati razlike“; „određivanja najniže dobi i/ili profesionalnog iskustva i/ili stupnja obrazovanja kao uvjeta za zasnivanje radnog odnosa ili kao uvjeta za stjecanje drugih pogodnosti vezanih uz radni odnos kada je to predviđeno posebnim propisima“; „određivanja prikladne i primjerene najviše dobi kao razlog za prestanak radnog odnosa te propisivanje dobi kao uvjeta za stjecanje prava na mirovinu“; „stavljanje u nepovoljniji položaj pri uređivanju prava i obveze iz obiteljskog odnosa kada je to određeno zakonom, a osobito u cilju zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braka u skladu s odredbama Obiteljskog zakona“					
Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija	Diskriminacijom se ne smatra: „utvrđivanje braka, vanbračna zajednice i porodice isključivo kao heteroseksualne zajednice, odnosno jednog muškarca i jedne žene“; „ostvarivanje principa slobode govora, javnog nastupa, mišljenja i javnog informisanja omogućeno Ustavom“; „utvrđivanje uslova minimalne starosne dobi, profesionalnog iskustva ili dužine staža u procedurama zapošljavanja ili prilikom davanja određenih pogodnosti u vezi sa poslom“; „utvrđivanje uslova maksimalne starosne dobi za procedure zapošljavanja, koje su povezane sa potrebom za obuku ili sa potrebama razumnog vremena u vezi sa penzionisanjem koji su uređeni zakonom“; „utvrđivanje uslova najniže i najviše starosne dobi za pristup određenim nivoima obuke i obrazovanja, kada su isti objektivno opravdani za ostvarivanje zakonitog cilja“	Afirmativne mjere: „u korist bilo kog lica, grupe lica ili zajednice s ciljem da se eliminiše ili umanjí stvarne nejednakosti (...) s ciljem da se osigura njihov prirodan razvoj i djelotvornog uživanja prava na jednake mogućnosti u poređenju sa drugim licima, grupama lica i zajednicama“; „afirmativne mjere koje imaju za cilj zaštitu marginalizovanih grupa sa ciljem da se eliminišu ili smanje stvarne nejednakosti“; „posebna zaštita trudnica i majki, propisana zakonom, odim kada trudnica ili majka ne želi da koristi ovu zaštitu i o tome je pismenim putem obavijestila poslodavca“; „mjere predviđene u Zakonu o promociji zapošljavanja“; „drugačije postupanje prema osobama sa invaliditetom tokom obuke i sticanja obrazovanja sa ciljem zadovoljavanja posebnih obrazovnih potreba usmjereno na ujednačavanje prilika“; „mjere usmjerene na pružanje ravnoteže u učestvovanju muškaraca i žena do vremena kada je potrebna ova mjera“; „posebne mjere koje idu u korist lica ili grupa u nepovoljnom položaju su rezultat bilo kojeg diskriminatoranskog odnosa s ciljem ujednačavanja njihovih prilika do momenta zadovoljavanja tih mjera“; „posebna zaštita,	Različito postupanje prema „licima na temelju svojstava povezanih sa bilo kojim osnovom za diskriminaciju, kada predmetna svojstva, zbog prirode konkretnog zvanja ili aktivnosti, ili zbog okolnosti u kojim se provode, predstavljaju stvarni i određujući uslov, cilj je zakonit a uslov ne premašuje nužni nivo za njegovo ostvarivanje“	„Različito postupanje prema licima na temelju vjere, uvjerenja, pola ili drugog svojstva u vezi za obavljanjem posla kojeg provode vjerske institucije ili organizacije kada, zbog prirode konkretnih profesionalnih aktivnosti koje su u pitanju ili konteksta u kojem se izvršavaju, vjera, uvjerenje, pol ili druga svojstva predstavljaju stvarni i odlučujući uslov, kada je cilj zakonit i uslov ne premašuje nivo neophodan za njegovo ostvarenje“; „Različito postupanje prema licima na temelju vjere, uvjerenja, pola ili drugih svojstava u odnosu na obrazovanje i obuku za potrebe obavljanja posla povezanog sa	„Različito postupanje prema licima koji nisu državljani Republike Makedonije u vezi sa pravima i slobodama dodijeljenim Ustavom, sa zakonom i međunarodnim ugovorima u kojima je Republika Makedonija ugovorna strana, i koje neposredno proizilaze iz državljanstva Republike Makedonije“	Izbrisati osnove „pola ili drugih svojstava“ iz izuzetka koji se odnosi na poslodavce sa etosom temeljenim na vjeri ili uvjerenju.

		propisana zakonom, djece bez roditelja, maloljetnih lica, samohranih roditelja i lica sa invaliditetom“; „mjere za zaštitu svojstvenosti i identiteta lica koja pripadaju etničkim, vjerskim ili jezičkim manjinama i njihovog prava da održavaju i razvijaju, pojedinačno ili skupa, svoj vlastiti identitet skupa sa drugim članovima njihove grupe i poticanje uslova za promovisanje tog identiteta“; „mjere u oblasti obrazovanja i obuke koje bi trebale obezbijediti učešće lica iz etničkih manjina dok su te mjere potrebne“		određenom vjerom“;			„Ukoliko pripadnici ili tijela crkve i vjerskih zajednica, organizacija građanska, političkih stranaka, sindikata i drugih organizacija uvrštenih u registar u skladu sa Ustavom i zakonom, djeluju u skladu sa vlastitim učenjem, uvjerenjima i/ili ciljevima postavljenim u njihovim statutima, programima i/ili propisima“
Crna Gora	-	„Posebne mjere koje su usmjerene na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju“ „Preduzimanje mjera zaštite prema pojedinim kriterijumima lica“	„Ne smatra se diskriminacijom pravljenje razlike, isključenje ili davanja prvenstva zbog osobnosti određenog posla kod kojeg lično svojstvo lica predstavlja stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla, ako je svrha koja se time želi postići opravdana, kao i preduzimanje mjera zaštite prema pojedinim kriterijumima lica“	-	-		Izmjeniti i dopuniti definiciju stvarnog i odlučujućeg uslova obavljanja posla i konkretno navesti da je takav uslov dopustiv samo onda kada je „uslov srazmjernan“; Pojasniti: „preduzimanje mjera zaštite prema pojedinim kriterijumima lica“.
Srbija	„Diskriminacijom se ne smatraju ograničenja koja se odnose na vršioce određenih državnih funkcija, kao i ograničenja neophodna radi sprečavanja zagovaranja i vršenja fašističkih, nacističkih i rasističkih aktivnosti, propisana u skladu sa zakonom“	„Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere uvedene radi postizanja pune ravnopravnosti, zaštite i napretka lica, odnosno grupe lica koja se nalaze u nejednakom položaju“ „Ne smatra se diskriminacijom pravljenje razlike, isključenje ili davanje prvenstva zbog osobnosti određenog posla kod koga lično svojstvo lica predstavlja stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla, ako je svrha koja se time želi postići opravdana, kao i preduzimanje mera zaštite prema pojedinim kategorijama lica (žene, trudnice, porodilje, roditelji, maloletnici, osobe sa invaliditetom i drugi)“	„Ne smatra se diskriminacijom pravljenje razlike, isključenje ili davanje prvenstva zbog osobnosti određenog posla kod koga lično svojstvo lica predstavlja stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla, ako je svrha koja se time želi postići opravdana“	„Ne smatra se diskriminacijom postupanje sveštenika, odnosno verskih službenika koje je u skladu sa verskom doktrinom, uverenjima ili ciljevima crkava i verskih zajednica upisanih u registar verskih zajednica, u skladu sa posebnim zakonom kojim se uređuje sloboda veroispovesti i status crkava i verskih zajednica“	„Stranac u Republici Srbiji, u skladu sa međunarodnim ugovorima, ima sva prava zajemčena Ustavom i zakonom, izuzev prava koja po Ustavu i zakonu imaju samo građani Republike Srbije“		Izmjeniti i dopuniti definiciju stvarnog i odlučujućeg uslova obavljanja posla i precizno navesti da je takav uslov dopustiv samo onda kada je „uslov srazmjernan“; Pojasniti značenje izuzetka koje se odnosi na „postupanje sveštenika“ propisano u član 18 Zakona.

Kosovo ⁴	-	„U cilju obezbeđivanja potpune ravnopravnosti u praksi, mere sprečavanja ili kompenzovanja nepovoljnosti u vezi sa jednim ili više [zaštićenih] osnova ne smatraju se diskriminatornim, s tim da su one u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava“	„razlike u postupanju koje su zasnovane na svojstvima u vezi sa jednim ili više [zaštićenih] osnova ne smatra se diskriminacijom ako, zbog prirode određene profesionalne aktivnosti ili konteksta u okviru kojeg se ona obavlja, ta svojstva čine stvarni i determinišući zahtev profesije, pod uslovom da je cilj legitiman, a zahtevi samereni cilju“	-	-	
---------------------	---	--	--	---	---	--

Tijela nadležna za zaštitu od diskriminacije

Jurisdikcija	Naziv	Nadležnosti	Nezavisnost/Finansiranje	Mjere	Preporuke
Albanija	Povjerenik za zaštitu od diskriminacije	Ispitivanje pritužbi lica ili grupa lica; ispitivanje pritužbi organizacija koje imaju zakonit interes da djeluju u ime i uz pismenu saglasnost lica ili grupa lica; vršenje upravnih istraga; izricanje upravnih sankcija; poticanje principa jednakosti i zaštite od diskriminacije, posebno putem senzibilizacije i informisanja o ovim pitanjima, što također uključuje stavljanje na raspolaganje pisanih informacija; praćenje provođenja zakona; sprovođenje istraživanja u vezi sa diskriminacijom; davanje preporuka nadležnim organima, posebno kroz davanje prijedloga za usvajanje novih zakona ili izmjene i dopune i reformu postojećih; objavljivanje izvještaja i davanje preporuke o bilo kojoj vrsti pitanja vezanog za diskriminaciju; direktno obraćanje javnom mnijenju o bilo kojoj vrsti pitanja povezanog sa diskriminacijom; na zahtjev suda koji razmatra predmet, davanje pismenog mišljenja o bilo kom pitanju koje je povezano sa diskriminacijom; učestvovanje u izvještavanju i podnošenje izvještaja međunarodnim i regionalnim tijelima; predstavljanje podnosioca tužbe u parničnim predmetima pred pravosudnim organima, uz njegovu saglasnost; informisanje o pravima na zaštitu od diskriminacije i dostupnim pravnim sredstvima; održavanje redovnog dijaloga u vezi sa pitanjima diskriminacije sa predmetnim društvenim grupama, uključujući nevladine organizacije; provođenje aktivnosti podizanja svijesti i edukativnih aktivnosti koje pomažu u provođenju ovog zakona	„Povjerenik je nezavisan u vršenju svojih dužnosti i u obavezi poštivanja jedino Ustava i zakona“ Povjerenika bira većina svih članova Skupštine; Povjerenik najmanje jednom godišnje podnosi izvještaj skupštinskim komisijama; Povjereniku se zabranju članstvo u političkoj organizaciji ili partiji, obavljanje bilo kakve političke, državničke i profesionalne aktivnosti, te učestvovanje u upravljačkim tijelima društvenih, privrednih i komercijalnih organizacija; Povjerenik ima vlastiti nezavisni budžet koji se finansira iz državnog budžeta i iz različitih donacija	Povjerenik izražava svoje mišljenje putem rješenja Rješenje sadrži odgovarajuće mjere i pravila Ukoliko lice protiv kojeg je podnesena pritužba ne obavijesti Povjerenika ili ne postupi po rješenju, Povjerenik izriče mjeru kažnjavanja novčanom kaznom (u rasponu od 10,000 do 80,000 leka) Kao krajnje sredstvo, posebno kada se fizičko ili pravno lice ne postupi po rješenju Povjerenika ili ne plati novčanu kaznu u roku od tri mjeseca nakon perioda koji je odredio Povjerenik a na sankciju nije izjavljen prigovor sudu, Povjerenik može tražiti od nadležnih organa da oduzmu ili suspenduju dozvolu ili odobrenje pravnom ili fizičkom licu da obavlja djelatnost	
Bosna i	Ombudsmen za ljudska prava	Zaprima pojedinačne i grupne žalbe u vezi sa diskriminacijom; fizičkim i pravnim licima koje su podnijele žalbu zbog	Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine podnosi	-	Osigurati da se nadležnosti Ombudsmena također odnose na

⁴ Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br. 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Hercegovina	Bosne i Hercegovine	diskriminacije pruža potrebna obavještenja o njihovim pravima i obavezama, te mogućnostima sudske i druge zaštite; predlaže pokretanje postupka medijacije u skladu s odredbama Zakona o medijaciji; prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije; podnosi godišnji, a prema potrebi i vanredne izvještaje o pojavama diskriminacije; informiše javnost o pojavama diskriminacije; na sopstvenu inicijativu sprovodi istraživanja u oblasti diskriminacije; daje mišljenja i preporuke s ciljem sprečavanja i suzbijanja diskriminacije, te predlaže odgovarajuća zakonska i druga rješenja nadležnim institucijama Bosne i Hercegovine; ima pravo da pokreće i učestvuje u postupku za zaštitu od diskriminacije za prekršaje propisane ovim zakonom; prati zakonodavstvo i daje savjete zakonodavnim i izvršnim organima; podiže svijest o pitanjima vezanim za rasizam i rasnu diskriminaciju u društvu; unapređuje politike i prakse koje imaju za cilj da osiguraju jednako postupanje	<p>godišnje izvještaje Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, Narodnoj skupštini Republike Srpske i Skupštini Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ;</p> <p>U budžet Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine uvršćuje se posebna budžetska stavka neophodna za funkcionisanje specijalnog odjela/specijalnih odjela za borbu protiv diskriminacije</p>		pritužbe protiv diskriminacije u privatnoj sferi, ako to već sada nije slučaj.
Hrvatska	Pučki pravobranitelj /posebni pravobranitelj	Zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba; fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog diskriminacije pruža potrebne obavijesti o njihovim pravima i obvezama te mogućnostima sudske i druge zaštite; ako nije započeo sudski postupak, ispituje pojedinačne prijave i poduzima radnje iz svoje nadležnosti potrebne za otklanjanje diskriminacije i zaštitu prava diskriminirane osobe; upozorava javnost na pojave diskriminacije; uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe; podnosi kaznene prijave u vezi sa slučajevima diskriminacije nadležnom državnom odvjetništvu; prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije; u svom godišnjem izvješću, a po potrebi i izvanrednim izvješćem Hrvatski sabor izvješćuje o pojavama diskriminacije; provodi istraživanja u području diskriminacije, daje mišljenja i preporuke te predlaže Vladi Republike Hrvatske odgovarajuća zakonska i strateška rješenja	<p>Pravobranitelj u svom godišnjem izvješću, a po potrebi i izvanrednim izvješćem Hrvatski sabor izvješćuje o pojavama diskriminacije;</p> <p>Pučki pravobranitelj je u svom radu samostalan i neovisan. Zabranjen je svaki oblik utjecaja na rad pučkog pravobranitelja.</p> <p>U obavljanju svojih ovlasti pučki pravobranitelj djeluje u skladu s ustavnim i zakonskim odredbama te međunarodnim pravnim aktima o ljudskim pravima i slobodama koje je prihvatila Republika Hrvatska</p> <p>Pučki pravobranitelj u svom se radu rukovodi načelom pravičnosti, jednakosti i morala te postupa nepristrano i u skladu sa standardima dobrog upravljanja.</p>	<p>„Poduzima radnje iz svoje nadležnosti potrebne za otklanjanje diskriminacije i zaštitu prava diskriminirane osobe“</p> <p>Podnosi kaznene prijave u vezi sa slučajevima diskriminacije nadležnom državnom odvjetništvu.</p>	

<p>Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija</p>	<p>Komisija za zaštitu od diskriminacije</p>	<p>Djelovanje po pritužbama, davanje mišljenja i preporuka u predmetima diskriminacije; pružanje informacija tužiocu o njegovim pravima i mogućnostima za pokretanje sudskog ili drugog postupka; pokretanje postupka pred nadležnim tijelima; podnošenje godišnjeg izvještaja Skupštini Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije; informisanje javnosti o slučajevima diskriminacije i poduzimanje aktivnosti za promociju i obrazovanje o jednakosti, ljudskim pravima i ne-diskriminaciji; praćenje provođenja zakona, pokretanje izmjena i dopuna regulative iz razloga provedbe i unapređenja zaštite od diskriminacije; uspostavljanje saradnju sa tijelima nadležnim za uspostavljanje jednakosti i zaštitu ljudskih prava u lokalnoj samoupravi; davanje preporuka državnim tijelima za poduzimanje mjera za provođenje jednakosti; davanje mišljenja na nacrt zakona značajnih za zaštitu od diskriminacije; prikupljanje statističkih i drugih podataka, uspostavljanje baza podataka, provođenje studija, istraživanja i obuka u pogledu diskriminacije; saradnja sa nacionalnim tijelima drugih zemalja, kao i sa međunarodnim organizacijama u oblasti zaštite od diskriminacije i usvajanje poslovnika i drugih akata za internu organizaciju rada.</p>	<p>Komisija za zaštitu od diskriminacije je autonomno i nezavisno tijelo;</p> <p>Komisija broji sedam članova;</p> <p>Članove imenuje Skupština Republike Makedonije na petogodišnji mandat uz pravo ponovnog izbora.</p>	<p>Komisija izdaje mišljenje u vezi sa navodnom diskriminacijom;</p> <p>Komisija preporučuje način za eliminisanje kršenja prava;</p> <p>Ukoliko lice kome je preporuka upućena ne postupi po preporuci, odnosno ne eliminiše kršenje prava, Komisija može pokrenuti postupak za utvrđivanje odgovornosti lica pred nadležnim tijelom.</p>	
<p>Crna Gora</p>	<p>Zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda</p>	<p>Podnosiocu/teljki pritužbe koji/a smatra da je diskriminisan/na od strane fizičkog ili pravnog lica daje potrebna obavještenja o njegovim/njenim pravima i obavezama, kao i mogućnostima sudske i druge zaštite; sprovodi postupak mirenja; informiše javnost o značajnijim pojavama diskriminacije; po potrebi, vrši istraživanja u oblasti diskriminacije; vodi posebnu evidenciju o podnijetim pritužbama u vezi sa diskriminacijom; prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima diskriminacije; preduzima aktivnosti radi podizanja svijesti o pitanjima u vezi sa diskriminacijom.</p>	<p>-</p>	<p>-</p>	<p>Osigurati potpunu nezavisnost Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda u relevantnom zakonodavstvu;</p> <p>Razmotriti proširenje nadležnosti Zaštitnika/ce ljudskih prava i sloboda na privatnu sferu kao i na slučajeve koji uključuju diskriminaciju.</p>
<p>Srbija</p>	<p>Povjerenik za zaštitu ravnopravnosti</p>	<p>Prima i razmatra pritužbe zbog povreda odredaba ovog zakona i daje mišljenja i preporuke u konkretnim slučajevima i izriče mjere; podnosiocu pritužbe pruža informacije o njegovom pravu i mogućnosti pokretanja sudskog ili drugog postupka zaštite, odnosno preporučuje postupak mirenja; podnosi tužbe u svoje ime a uz saglasnost i za račun diskriminisanog lica, ukoliko postupak pred sudom po istoj stvari nije već pokrenut ili pravnosnažno okončan; podnosi prekršajne prijave zbog povrede prava iz ovog zakona; podnosi godišnji i poseban izveštaj Narodnoj skupštini o stanju u oblasti zaštite ravnopravnosti; upozorava javnost na najčešće, tipične i teške slučajeve diskriminacije; prati sprovođenje zakona i drugih propisa, inicira donošenje ili izmenu propisa radi sprovođenja i unapređivanja zaštite od diskriminacije i daje mišljenje o odredbama nacrt zakona i drugih propisa koji se tiču zabrane diskriminacije; uspostavlja i održava saradnju sa organima nadležnim za ostvarivanje ravnopravnosti i zaštitu ljudskih prava na teritoriji autonomne pokrajine i lokalne samouprave;</p>	<p>Povjerenika bira Narodna skupština većinom glasova svih narodnih poslanika, na prijedlog odbora nadležnog za ustavna pitanja;</p> <p>Povjerenik ne može obavljati drugu javnu ili političku funkciju, niti profesionalnu djelatnost;</p> <p>Povjerenik će biti razriješen dužnosti ako obavlja drugu dužnost ili posao koji bi mogao uticati na njegovu nezavisnost ;</p> <p>Povjerenik uživa imunitet.</p>	<p>Poverenik daje mišljenje o tome da li je došlo do povrede prava;</p> <p>Ukoliko Povjerenik odluči da je došlo do kršenja odredbi ovog Zakona, Poverenik preporučuje licu protiv kojeg je podneta pritužba način otklanjanja predmetne povrede prava;</p> <p>Ako lice kome je preporuka upućena ne postupi po preporuci, odnosno ne otkloni povredu prava, Povjerenik mu izriče mjeru opomene;</p> <p>Ako lice ne otkloni povredu prava u roku od 30 dana od dana izricanja</p>	<p>Izričito uvrstiti provođenja istraživanja među nadležnosti Povjerenika.</p>

		preporučuje organima javne vlasti i drugim licima mere za ostvarivanje ravnopravnosti.		opomene, Povjerenik može o tome izvijestiti javnost.	
Kosovo ⁵	Narodni advokat Kosova	Istraživanje navodnih povreda ljudskih prava; skretanje pažnje na slučajeve u kojima institucije Kosova krše ljudska prava i davanje preporuka da se prestane sa takvim slučajevima i, kada je potrebno, davanje mišljenja o stavovima i reakcijama relevantnih institucija koji se odnose na takve slučajeve; informisanje o ljudskim pravima i činjenje napora na borbi protiv svih oblika diskriminacije kroz povećanje svijesti, posebno putem informisanja i obrazovanja i kroz medije; informisanje Vlade, Skupštine i drugih nadležnih institucija Kosova o pitanjima koja se odnose na promovisanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda; objavljivanje obavijesti, mišljenja, preporuka, prijedloga i vlastitih izvještaja; davanje preporuka za usvajanja novih zakona u Skupštini, izmjena i dopuna zakona koji su na snazi i usvajanja ili izmjena i dopuna upravnih i podzakonskih akata od strane institucija Kosova; pripremanje godišnjih, periodičnih i drugih izvještaja o stanju ljudskih prava i sloboda u Kosovu; davanje preporuka Skupštini za usklađivanje zakona sa međunarodnim standardima ljudskih prava i sloboda i njihovu efektivnu provedbu; ostvarivanje saradnje, u skladu sa Ustavom i važećim zakonima, sa svim organizacijama, domaćim i međunarodnim institucijama koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda;	Član 3 Zakona o narodnom advokatu propisuje da je Narodni advokat nezavisna institucija i da se „odredbe ovog zakona primenjuju se radi zaštite ljudskih prava i sloboda, interesa svih lica u Republici Kosovo i van njega, od nezakonitih radnji ili neradnji organa javnih autoriteta Republike Kosovo“	„Izdaje rješenje u kojem podnosi svoje nalaze i preporuke“	Razmotriti proširivanje nadležnosti Narodnog advokata i na privatnu sferu za slučajeve koji uključuju diskriminaciju.

⁵ Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br. 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

Pravni lijekovi

Jurisdikcija	Sudski postupak	Pravni status/intervencija treće strane	Teret dokazivanja	Pravni lijek	Sankcije	Preporuku
Albanija	<p>„Svako lice ili grupa lica koja smatra da je protiv njih učinjena diskriminacija (...) mogu podnijeti tužbu pred nadležnim sudom u skladu sa definicijama iz Zakona o parničnom postupku za nadoknadu štete u skladu sa zakonom, ili, u skladu sa slučajem, podnošenjem krivične prijave pred organima nadležnim za krivično gonjenje“</p> <p>„Tužba se treba podnijeti ne kasnije od pet godina od događanja diskriminacije i ne kasnije od tri godine od dana saznanja o diskriminatornom ponašanju“</p>	<p>„Organizacija sa zakonitim interesom“ koja ima „kao registrovani predmet svoje djelatnosti zaštitu ljudskih prava ili koja nudi pomoć žrtvama diskriminacije“ može podnijeti pritužbu Povjereniku;</p> <p>„Organizacija sa zakonitim interesom ili Povjerenik mogu podnijeti tužbu u ime lica ili grupe lica, pod uslovom da Povjerenik ili organizacija imaju saglasnost putem punomoći ili izjavom pred sudom od strane lica ili grupe lica koji su oštećeni diskriminacijom“</p>	<p>„Nakon što tužilac iznese dokaze na kojima temelji svoju tužbu i na temelju kojih sud može pretpostaviti diskriminatorno ponašanje, tužbenik je u obavezi da dokaže da činjenice ne predstavljaju diskriminaciju prema ovom zakonu“</p>	<p>„Nadoknada štete uključuje, između ostalog, otklanjanje pravnih kršenja i njihovih posljedica kroz vraćanje na prethodno stanje, primjerenu nadoknadu za materijalne i nematerijalne štete ili kroz druge odgovarajuće mjere“</p>	-	<p>Omogućiti intervenciju treće strane kao podrške podnosiocima pritužbe;</p> <p>Doraditi odredbu koja se odnosi na teret dokazivanja kako bi se ista uskladila sa zahtjevima iz relevantnih EU direktiva.</p>
Bosna i Hercegovina	<p>„Svako lice ili grupa lica koja smatra da je diskriminisana može tražiti zaštitu svojih prava putem postojećih sudskih i upravnih postupaka “</p> <p>„Sud i druga tijela koja sprovode postupak dužna su da radnje u postupku preduzimaju hitno, obezbjeđujući da sve tvrdnje o diskriminaciji budu što prije ispitane“</p> <p>„Kada se svi zahtjevi zasnivaju na istom činjeničnom i pravnom osnovu, zahtjevi se mogu istaknuti zajedno (kumulativno) u jednoj tužbi o kojoj se odlučuje u</p>	<p>U sudskom postupku, „treća strana na strani lica ili grupe lica koja tvrdi da su žrtve diskriminacije pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruženje ili drugo lice koje se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom od diskriminacije lica ili grupe lica o čijim se pravima odlučuje u postupku“</p> <p>“Sud će dopustiti učestvovanje treće strane samo uz pristanak lica na čijoj strani se treća strana želi umiješati ”</p>	<p>„U slučajevima kada lice ili grupa lica navode činjenice u postupku, potkrepljujući navode o tome da je zabrana diskriminacije prekršena, navodni prekršilac dužan je da dokaže da nije prekršio princip jednakog postupanja ili zabrane diskriminacije u predmetu rasprave“</p>	<p>Utvrđivanje da je „tuženik povrijedio tužiočevo pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je preduzeo ili propustio može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje (tužba za utvrđivanje diskriminacije)“;</p> <p>Zabranu „preduzimanja radnji kojima se krši ili se može prekršiti tužiočevo pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njene posljedice (tužba za zabranu ili otklanjanje diskriminacije)“;</p>	<p>Novčane kazne u rasponu od 450 do 10.000 KM; odnose se na konkretna djela.</p> <p>„Rješenje o prekršaju propisano ovim zakonom objavljuje se u javnim medijima dostupnim na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine“</p>	<p>Procijeniti koliko je ovakav sistem pravnih lijekova i sankcija učinkovit.</p>

	<p>parničnom postupku“</p> <p>„Rok za podnošenje tužbe iznosi tri mjeseca od dana saznanja o učinjenoj povredi prava, a najdalje jednu godinu od dana učinjenja povrede“</p> <p>„Bez obzira na ishod parnice, treća strana sama će snositi troškove svog učestvovanja u parnici“</p>			<p>Nadoknadu za „materijalnu i nematerijalnu štetu uzrokovanu povredom prava zaštićenih ovim zakonom (tužba za nadoknadu štete)“;</p> <p>Objavljivanje „presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima, u slučaju kada je diskriminacija počinjena kroz medije (štampane, printane i elektronske)“</p>		
Hrvatska	<p>„Svatko tko smatra da mu je zbog diskriminacije povrijeđeno neko pravo može tražiti zaštitu toga prava u postupku u kojem se o tom pravu odlučuje kao o glavnom pitanju, a može tražiti i zaštitu u posebnom postupku“</p> <p>„Posebni postupci za zaštitu od diskriminacije u području rada i zapošljavanja smatrat će se sporovima iz radnih odnosa“</p> <p>„Sud i druga tijela koja provode postupak dužna su radnje u postupku poduzimati hitno, nastojeći da se sve tvrdnje o diskriminaciji što prije ispituju“</p>	<p>U parnicu „može se kao umješlač na strani tužitelja diskriminacije pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruga ili druga osoba koja se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom prava na jednako postupanje u odnosu na skupine o čijim se pravima odlučuje u postupku. O sudjelovanju umješlača odlučuje sud primjenjujući na odgovarajući način odredbe Zakona o parničnom postupku“</p> <p>„Sud će dopustiti sudjelovanje umješlača samo uz pristanak tužitelja“</p> <p>„Udruge, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su osnovane u skladu sa zakonom, a imaju opravdani interes za zaštitu kolektivnih interesa određene skupine ili se u sklopu svoje djelatnosti bave zaštitom prava na jednako postupanje mogu podnijeti tužbu protiv osobe koja je povrijedila pravo na jednako postupanje, ako učine vjerojatnim da je postupanjem tuženika povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja osoba koje pretežno pripadaju skupini čija prava tužitelj štiti“</p>	<p>„Ako stranka u sudskom ili drugom postupku tvrdi da je povrijeđeno njezino pravo na jednako postupanje prema odredbama ovoga Zakona, dužna je učiniti vjerojatnim da je došlo do diskriminacije. U tom slučaju teret dokazivanja da nije bilo diskriminacije leži na protivnoj stranci“</p>	<p>Da se „utvrdi da je tuženik povrijedio tužiteljevo pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je poduzeo ili neposredno može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje (tužba za utvrđenje diskriminacije)“;</p> <p>Da se „zabrani poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti tužiteljevo pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice (tužba za zabranu ili otklanjanje diskriminacije)“;</p> <p>Da se „naknadi imovinska i neimovinska šteta uzrokovanu povredom prava zaštićenih ovim Zakonom (tužba za naknadu štete)“;</p> <p>Da se „presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima“</p>	<p>Novčane kazne u rasponu od HRK 5. 000 do HRK 300.000; odnose se na konkretna djela</p>	<p>Procijeniti koliko je ovakav sistem pravnih lijekova i sankcija učinkovit;</p> <p>Precizirati vremenski rok za pokretanje tužbe protiv diskriminacije, u zakonu ili pozivanjem na druge zakone.</p>

<p>Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija</p>	<p>„Lice koje smatra da je određeno pravo povrijeđeno zbog diskriminacije ima pravo da podnese tužbu pred nadležnim sudom“</p> <p>„Na postupak se shodno tome primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku“</p> <p>„Postupak je hitan“</p>	<p>U parničnom postupku „tjelo, organizacija, institucija, asocijacija ili drugo lice, koje u se okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom prava na jednako postupanje može se priključiti kao treća strana na strani lica koje tvrdi da je žrtva diskriminacije, o čijim pravim se u postupku odlučuje“</p> <p>„Sud odlučuje o pitanju učešća treće strane primjenom odredbi iz Zakona o parničnom postupku“</p> <p>„Udruženja i fondacije, institucije ili druge organizacije iz civilnog društva, koje imaju opravdan interes za zaštitu kolektivnih interesa određenih grupa ili koje se u okvirima svojih djelatnosti bave zaštitom prava na jednako postupanje, mogu podnijeti tužbu i u postupku pred sudom djelovati kao sutužioc protiv lica koje je prekršilo pravo na jednako postupanje, ukoliko učine vjerovatnim da je postupanjem tuženika pravo na jednako postupanje bilo prekršeno većem broju lica“</p>	<p>„Ukoliko strana u sudskom postupku tvrdi da je prekršeno njegovo/njeno pravo na jednako postupanje u skladu sa odredbama ovog zakona, on/ona je obavezna navesti sve činjenice i dokaze koji opravdavaju njegovu/njenu tužbu. Pružanje dokaza da diskriminacije nije bilo ide na teret suprotne strane u postupku“</p>	<p>Utvrđivanje da je tuženik „prekršio pravo tužioca na jednako postupanje, odnosno da je radnja koju je on/ona poduzeo ili propustio može direktno voditi do kršenja prava na jednakost u djelovanju“;</p> <p>Zabranu „poduzimanja radnji koje krše ili radnji koje mogu kršiti pravo tužioca na jednako postupanje , odnosno vršenje radnji za otklanjanje diskriminacije ili njenih posljedica“;</p> <p>„Nadoknaditi materijalne i nematerijalne štete uzrokovane kršenjem prava koja su zaštićena ovim Zakonom“;</p> <p>Objava „presude u kojim se utvrđuje kršenje prava na jednako postupanje u medijima na trošak tuženika“</p>	<p>Novčane kazne u rasponu od 400 eura do 10.000 eura; odnose se na konkretna djela</p>	<p>Procijeniti koliko je ovakav sistem pravnih lijekova i sankcija učinkovit;</p> <p>Doraditi odredbu koja se odnosi na teret dokazivanja kako bi se ista uskladila sa zahtjevima iz EU direktiva.</p>
<p>Crna Gora</p>	<p>„Svako ko smatra da je povrijeđen diskriminatornim postupanjem organa, drugog pravnog i fizičkog lica ima pravo na zaštitu pred sudom, u skladu sa zakonom“</p> <p>„Postupak se pokreće tužbom“</p> <p>„Na postupak se shodno primjenjuju odredbe zakona kojim se uređuje parnični postupak“</p> <p>„Postupak je hitan“</p> <p>„Tužba se može podnijeti</p>	<p>„Tužbu, u ime diskriminisanog lica, mogu podnijeti i organizacije ili pojedinci/ke koji/e se bave zaštitom ljudskih prava“ (osim za nadoknadu štete);</p>	<p>„Ukoliko tužilac/teljka učini vjerovatnim da je tuženi/a izvršio/la akt diskriminacije, teret dokazivanja da usljed tog akta nije došlo do povrede jednakosti u pravima i pred zakonom prelazi na tuženog/u.“</p>	<p>„Utvrđenje da je tuženi/a diskriminatorski postupao/la prema tužiocu/teljki“;</p> <p>„Zabranu vršenja radnje od koje prijete diskriminacija, odnosno zabrana ponavljanja radnje diskriminacije “;</p> <p>„Naknada štete, u skladu sa zakonom“;</p> <p>„Objavljivanje presude kojom je utvrđena diskriminacija na trošak tuženog/e u medijima, ukoliko je diskriminacija izvršena putem medija“</p>	<p>Novčana kazna u rasponu od dvjestostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori; odnose se na konkretna djela</p>	<p>Procijeniti koliko je ovakav sistem pravnih lijekova i sankcija učinkovit;</p> <p>Proširiti vrste slučajeva koji vode do izricanja novčanih kazni;</p> <p>Omogućiti intervenciju treće strane kao podršku tužiocu/teljki, i u slučajevima nadoknade štete;</p> <p>Doraditi odredbu koja se odnosi na teret dokazivanja kako bi se ista uskladila sa zahtjevima iz relevantnih EU direktiva.</p>

	u roku od 90 dana od dana saznanja za učinjenu diskriminaciju“					
Srbija	<p>„Svako ko je povređen diskriminatorskim postupanjem ima pravo da podnese tužbu sudu“</p> <p>„U postupku se shodno primenjuju odredbe zakona o parničnom postupku “</p> <p>„Postupak je hitan “</p>	<p>Tužbe (osim tužbi za nadoknadu štete) „može podneti Poverenik i organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava, odnosno prava određene grupe lica“</p> <p>„Ako se diskriminatorsko postupanje odnosi isključivo na određeno lice, tužioci mogu podneti tužbu samo uz njegov pristanak u pismenom obliku “</p>	<p>„Ukoliko tužilac učini verovatnim da je tuženi izvršio akt diskriminacije, teret dokazivanja da usled tog akta nije došlo do povrede načela jednakosti, odnosno načela jednakih prava i obaveza snosi tuženi “</p>	<p>„Zabrana izvršenja radnje od koje pretili diskriminacija, zabrana daljeg vršenja radnje diskriminacije, odnosno zabrana ponavljanja radnje diskriminacije“;</p> <p>„Utvrđenje da je tuženi diskriminatorski postupao prema tužiocu ili drugome“;</p> <p>„izvršenje radnje radi uklanjanja posledica diskriminatorskog postupanja“;</p> <p>„naknada materijalne i nematerijalne štete“;</p> <p>„objavljivanje presude donete povodom neke od tužbi“;</p>	<p>Novčane kazne od 5,000 do 100,000 dinara; odnose se na konkretna djela</p>	<p>Procijeniti koliko je ovakav sistem pravnih lijekova i sankcija učinkovit;</p> <p>Omogućiti intervenciju treće strane kao podršku tužiocu/teljki, i u slučajevima nadoknade štete;</p> <p>Doraditi odredbu koja se odnosi na teret dokazivanja; Obzirom da se odredba trenutno poziva na „dokazivanje“ vjerovatnoće što djeluje ako da prevazilazi puno utvrđivanje činjenica koje se zahtijeva EU direktivama o jednakosti.</p>
Kosovo ⁶	<p>Bilo koja žalba na diskriminaciju „odlučiće se ili presudiće se od strane upravnih organa i nadležnih sudova, koji su nadležni za konkretna pitanja obučena žalbom shodno sa zakonom na snazi“</p>	<p>„Udruženja, organizacije ili drugi pravni subjekti mogu da pokrenu ili podrže pravni postupak u ime podnosioca ili podnosilaca, uz njihovu saglasnost „za korišćenje bilo pravosudnog i/ili administrativnog postupka za sprovođenje obaveza prema ovom zakonu“</p>	<p>„Kad lica koja smatraju da im je naneta nepravda zbog toga što princip jednakog postupanja nije primenjen za njih iznesu, pred sudom ili nekim drugim nadležnim organom, činjenice iz kojih se može pretpostaviti da je bilo direktne ili indirektno diskriminacije, prijavljena strana je dužna da dokaže da nije bilo povrede principa jednakog postupanja“</p>	<p>„Nadoknadu za materijalnu i nematerijalnu štetu koju je pretrpela žrtva ili žrtve prestupa, koja može da uključuje ponovno uspostavljanje svih prava predviđene važećim zakonom za koje nadležni organ smatra da su odgovarajući“</p>	<p>Novčane kazne u rasponu od 500 eura do 10,000 eura; odnose se na konkretna djela</p>	<p>Uvrstiti u zakon naznaku uloge sudova i vrste postupaka koji se odnose na pritužbe na diskriminaciju pred sudovima, skupa sa pozivanjem na odgovarajuće sudove i postupke i listom pritužbi;</p> <p>Omogućiti intervenciju treće strane kao podrške podnosiocima pritužbe.</p>

⁶ Ovaj naziv nije pristrasan u pogledu stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom br. 1244/99 Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.